

Emica Antončič

EPK za preživetje

Evropska prestolnica kulture 2012 v Mariboru se torej dogaja. Zdaj je že jasno, da velike sramote ne bo, velikega preloma v miselnosti mesta in velikih infrastrukturnih pridobitev pa tudi ne. Sramote ne bo, ker program dokaj uspešno teče, infrastrukturnih pridobitev ne bo, ker je kriza odnesla denar zanje, preloma v miselnosti pa tudi ne, ker kulturno dogajanje, kakršno je, tega pač ne zmore. V mestu se je sicer vidno povečalo število obiskovalcev, predvsem tujih turistov, kar bo prineslo več zaslužka lokalnemu turizmu, in to bo glavni srednjeročni ekonomski učinek.

Toda mesto kljub temu živetari. Kupna moč prebivalstva še kar peša in središče oživi pravzaprav samo okoli dveh datumov v mesecu: tistega, ko država nakaže pokojnine, in tistega, ko nakaže socialne pomoči in štípendije. Mesto si od propada industrije konec osemdesetih in na začetku devetdesetih ne opomore več. Občina ga sicer poskuša z različnimi projekti (v ta sklop sodi tudi EPK) oživljati in pridobivati evropska in državna sredstva, vendar mora pri vsakem od teh projektov dodati tudi lastne vire. To pa v gospodarsko obubožanem mestu ne gre v nedogled in mariborska občina je že močno zadolžena. Preživetvenih težav meščanov EPK ne bo rešil, močno pa vpliva na eksistenco kulturnikov, saj je Javni zavod Maribor 2012 porabnik dodatnih sredstev za kulturo, odloča pa tudi o njihovi razporeditvi. Problem kulture v majhnem nacionalnem prostoru, kot je slovenski, je majhnost trga; kar pomeni, da kultura na trgu ne more preživeti in zato za svoj obstoj neprestano potrebuje državna ali lokalna sredstva. Kultura torej ne more preživljati mesta, ki nima lastnega močnega gospodarstva, prav tako pa sama v njem ne more preživeti, če mesto za njeno financiranje ni dovolj bogato. Medtem ko mediji poročajo o kulturnem dogajanju, je vprašanje preživetja kulture med EPK in po njem povsem spregledano. In vendar je v zvezi z EPK že vrsto let tekel boj med kulturniki za sredstva, ki so se obetala. Zgodba o tem je pravzaprav znana, treba jo je samo pogledati v malo drugačni luči.

V letih pred EPK je politika zamenjala kar nekaj ljudi, ki jih je iz vrst kulturnikov izbirala za realizacijo EPK. Začetek je bil uspešen, saj je društvo Kibla, ki je pripravilo kandidaturo, najprej v domačem boju gladko premagalo Ljubljano in potem uspelo kandidaturo zagovarjati tudi v Bruslju. Potem je lokalna politika Kiblo odstavila in začel se je boj za položaje in denar. Tako kot so se menjavali izbranci politike pri projektu, so se menjavale tudi prioritete v investicijah. Po Kibli je najbolje kazalo Vladimirju Rukavini, najbolj znanemu kulturnemu menedžerju v mestu, in takrat je bila prva investicijska prioriteta nova koncertna dvorana, pri čemer je treba povedati, da mesto že ima obnovljeno Unionsko koncertno dvorano, veliko operno dvorano in obilico manjših koncertnih prizorišč.

Ko je postalo dokončno jasno, da je Maribor izbran za kulturno prestolnico in da se v ta namen obetajo velika sredstva, se je v mestu po daljšem premoru v slogu velikega umetnika, ki se vrača domov, nenadoma pojavil gledališki režiser Tomaž Pandur in župan ga je izbral za programsko vodenje EPK. Investicijska prioriteta je postala Pandurjeva zamisel MAKS, novo gledališče na desnem bregu Drave. Pri tem ne smemo pozabiti, da Maribor že ima največjo kulturno institucijo v državi, tj. SNG, z več gledališkimi dvoranami, novo Lutkovno gledališče in dovolj manjših odrov za komercialne gledališke programe, stand-up in alternativno sceno. (Tisto, kar bi mesto resnično potrebovalo, tj. novo umetnostno galerijo, s čimer bi se zagotovile razstave za stalno kulturno ponudbo v času EPK in kasneje, pa se je zmeraj bolj odmikalo in v nekakšnem kompromisnem zvaru skupaj z MAKS-om pomaknilo v negotovo prihodnost.) No, denar za MAKS je dokončno odnesla gospodarska kriza, pa tudi protesti kritičnih intelektualcev v mestu proti Pandurju so postajali vse glasnejši. In je odšel. Končni izbravec državne in lokalne politike za programskega direktorja Zavoda Maribor 2012 je tako postal Mitja Čander in pripeljal v Maribor svojo ekipo s Študentske založbe v Ljubljani.

Med izgubljanjem časa in denarja z investicijskimi načrti je programska zasnova EPK ostajala v stihiji. Ko bi bilo treba začeti široko zasnovano Kiblino kandidaturo ožiti, se je zataknilo. Na koncu se je Čandrova ekipa v časovni stiski odločila za množico manjših dogodkov. Takšen program, realiziran s sredstvi, ki jih je dejansko manj, kot se je sprva obetalo, je seveda dobra odločitev in poživlja dogajanje v mestu, vendar izvirnega preloma v mentaliteti seveda ne bo dosegel. Pravzaprav ni izumil nič novega, ampak ponavlja osnovni koncept, ki je v mestu že dolgo prisoten in ki ga je vpeljal festival Lent. Zaradi nepreglednega števila dogodkov daje program EPK občutek obilnosti, velike ustvarjalne moči sodelujočih, hkrati pa marsikaj tudi zabriše, saj ga ni mogoče fizično spremljati kot celoto, kaj šele kritiško ovrednotiti.

Razpršenost programa je tudi posledica vseh negotovosti in odlašanj, ki sta si jih v zvezi z EPK dovolili državna in lokalna politika, saj je zmanjkalo časa in energije za rdečo nit, ki bi res zadela v srčiko mesta, ki je v svoji zgodovini doživelo že kar nekaj izgub in sprememb identitet, vzponov in padcev. Zelo dragocene so posamezne prireditve, ki so jih pripravili domači ustvarjalci, npr. razstava o mariborskih Nemcih ali scensko-dokumentarni dogodek Was ist Maribor? o nekdanji tovarni avtomobilov, toda zaradi odsotnosti globljega koncepta prestolovanja je Maribor nedvomno zamudil priložnost, da bi iz svoje socialistične industrijske preteklosti napravil atrakcijo za zahodnjake v slogu »Kako smo preživeli komunizem in se celo smejali«. Ali povedano drugače: tako kot slovenska politika ni enotna v tem, kaj narediti z državo v krizi, in ji manjka temeljni koncept, tako je tudi EPK zgrešil svojo priložnost, da z njim mesto poišče novo identiteto.

Pri ekipi, ki zdaj vodi EPK, gre za generacijsko literarno skupino, ki je v slovenski kulturni prostor še v svojih študentskih časih stopila prav s pomočjo Dialogov sredi devetdesetih let in si eksistenco poiskala z ustanovitvijo Študentske založbe v Ljubljani. Ravno v letu, ko je slovensko založništvo zajela velika kriza, je ta skupina našla možnost za delo v Mariboru. Kulturna produkcija, ki teče v okviru EPK s pomočjo državnih in lokalnih sredstev, daje trenutno zatočišče kar precejšnjemu številu ustvarjalcev in organizatorjev. Ta plat EPK je v javnosti spregledana. Medtem ko vlada že močno krči državna sredstva za kulturo, je EPK nekakšen otoček, na katerega so se ustvarjalci rešili vsaj za eno leto. Pa ne vsi. Kajti EPK je zahteval že prve žrtve med mariborskimi kulturniki. Mnoge nas je skrbelo, kaj bo z mariborsko kulturo, tisto namreč, ki je bila tukaj že pred EPK in je ni tako malo, po letu 2012, nismo pa pričakovali, da bodo prve žrtve padle že letos. Te žrtve smo mariborski založniki, ki izvajamo t. i. programe v javnem interesu – med njimi so tudi Dialogi. Zdaj je že javna skrivnost, da je bilo 28.000 evrov, ki so jih iz proračunske postavke za te programe odvezeli, prenesenih v EPK. Pri 18 milijonih občinskih sredstev za programe EPK je očitno manjkalo ravno teh 28.000 in občinska politika se je odločila, da jih vzame ravno knjigam in revijam. Za založnike je to grenko opozorilo, koliko so za lokalno politiko (ne)pomembni. Čeprav je župan programski razpis razveljavil, so Dialogi, ko to pišem, še zmeraj brez letošnjih občinskih sredstev in v popolni negotovosti glede svoje prihodnosti.

Zavod Maribor 2012 že pripravlja načrt, kaj naj bi njegovi zaposleni počeli po letu 2012. To pomeni, da si bo skupina, ki je prišla v Maribor, da realizira letošnji program EPK, skušala svojo eksistenco tukaj zagotoviti tudi za naprej. Na obubožano občinsko blagajno se bo tako prilepil nov porabnik. Ker imajo javni zavodi za občinsko politiko nedvomno prednost, bo sredstev za javne razpise za programe in projekte t. i. neodvisne kulture zmeraj manj. In ker občina tudi nima več dolgoročnega programa za razvoj kulture (stari se je iztekel), je prostora za ribarjenje v kalnem veliko. Vsi obstoječi kulturni programi v mestu ne bodo preživeli in to bo zagotovo treba zapisati med resne posledice EPK.

Časnik Večer je na začetku poletja poročal, da se je Mariborska knjižnica ob zmanjšanju javnih sredstev za nakup knjig domislila dobredelne akcije, s katero zbirajo sredstva za svojo dejavnost. K sodelovanju so povabili ugledne posameznike, med prvimi se je odzval programski direktor EPK. Ta na videz prijazna novica nam kaže, da se je kultura dokončno razdelila na tisto, ki je pri koritu, in na tisto, ki jo je treba reševati z dobredelnostjo. Se mariborski kulturniki v evforiji prestolničnega dogajanja sploh zavedajo, kaj se jim dogaja?

